

PLÓSZ Dániel János

PhD-hallgató

Pécsi Tudományegyetem, Földtudományok Doktori Iskola, Pécs

PhD student

University of Pécs, Doctoral School of Earth Sciences, Pécs, Hungary

email: ploszd@gmail.com

A FELZÁRKÓZÁS KULCSA: VISEGRÁD PLUSZ EGYÜTTMŰKÖDÉS

THE KEY OF CONVERGENCE: VISEGRAD PLUS COOPERATION

ABSTRACT

The study presents the necessary factors for Visegrad Cooperation how to become a regional hegemon. Poland is perhaps the most important country of Central and Eastern Europe, both in terms of population and economic strength, but its ability to enforce its interests may be much stronger within the framework of Visegrad Cooperation as one of its leading powers. The Visegrad countries are connected to the sea via Poland, but further expansion of the partnership is proposed with the involvement of Croatia and Romania, for strategic reasons. The 6 countries mentioned above together cover the coasts of three seas and a significant part of Central Europe, ie, due to their geographical location, they could become an inevitable factor in building the appropriate infrastructure background. As is known, infrastructure development is a key element of real economic convergence, but other factors are also relevant for catching up. Developing education systems, supporting domestic owned SMEs and large companies, increasing export opportunities, and favoring renewable energy sources, especially the latter, can make a significant contribution to successful catch-up. This is also evidenced by the results of other authors' analyzes and the econometric model used in this study. The development of health, social protection and recreational activities can also make a significant contribution to economic growth. The structure of hungarian budgetary expenditures and revenues is growth-friendly, it fulfills most of the criteria mentioned above.

Kulcsszavak: konvergencia, visegrádi országok, Horvátország, Románia, Európai Unió, regionális hegemonia, geoökonómia, geopolitika

Keynotes: convergence, Visegrad Countries, Croatia, Romania, European Union, regional hegemony, geoeconomics, geopolitics

1. Bevezetés

A Kárpát-medence térfelosztása a XX. században a két világháború és az 1990-es években végbement rendszerváltozások következtében jelentősen megváltozott. A törökök kiűzését követően a Habsburg Birodalom, majd az Osztrák–Magyar Monarchia vált a térség egyeduralkodó középhatalmává. Az I. világháborút követően azonban Ausztria–Magyarország, mint államalkulat megszűnt, helyét kisebb országok vették át. A trianoni békeszerződést követő térstruktúrában a II. világháború lezárása után számottevő változások a Kárpát-medencét tekintve nem történtek, még a rendszerváltozásokat követően sem.

A közép- és kelet-európai térségben árnyaltabb a helyzet. Az I. világháborút megelőzően a német orientációjú dominancia volt a meghatározó (Német Birodalom és Osztrák–Magyar Monarchia), a II. világháborút követően pedig az orosz, a szovjet térnyerés (KGST és a Varsói Szerződés). Az 1990-es években végbement rendszerváltozások után a térség középhatalmai közül Csehszlovákia, majd Jugoszlávia bomlott fel (az utóbbi esetében még mindig vannak nyitott kérdések). Csehszlovákia és Jugoszlávia felbomlásával Lengyelország szerepe Közép- és Kelet-Európa (továbbiakban: KKE) térségében tovább erősödött, ám a regionális hegemon szerepkör a térségben betöltetlen maradt.

Gazdasági súlya, területe, népességszáma és más egyéb tényezők alapján Lengyelországnak van a legnagyobb esélye arra, hogy Közép- és Kelet-Európa domináns hatalma legyen, azonban ehhez „támogatókra” van szüksége. Magyarország – földrajzi elhelyezkedése miatt is – elsőszámú patrónusa lehet a lengyel törekvéseknek. Valódi gazdasági súlya és politikai jelentősége azonban a Visegrádi Együttműködés kibővítésének lehet.

2. Az európai erőviszonyok átalakulása

2.1. KKE-országok geopolitikai relevanciája a múltban

A XIX. század végén (1890) Magyarország – még az Osztrák–Magyar Monarchia részeként – egy európai szinten jelentős birodalom meghatározó tagja volt. Az Osztrák–Magyar Monarchia nagyságát jól jelzi, hogy – Oroszország európai részeit leszámítva – a legnagyobb területtel és a második legnagyobb népességgel rendelkező államalakulat volt. Bár szárazföldi katonai erejét tekintve csak Olaszországot előzte meg, egyértelműen Európa egyik vezető középhatalma volt (*1. táblázat*).

1. táblázat: Az Osztrák–Magyar Monarchia relevanciája európai összehasonlításban, 1890

Table 1.: The relevance of Austro-Hungarian Monarchy in european comparison at 1890

Ország	Terület (km ²)	Népesség (millió fő)	Szárazföldi katonai erő (fő)
Ausztria-Magyarország	677 000	42,60	346 000
Franciaország	536 000	38,30	542 000
Nagy-Britannia	314 000	37,40	420 000
Németország	541 000	49,20	504 000
Olaszország	287 000	30,00	284 000
Európai Oroszország	4 925 000	116,80	677 000

Forrás: Hajdú Zoltán (2009): Az Osztrák–Magyar Monarchia: a geopolitikai kénysztől a világpolitikai feleslegességig. Közép-Európai Közlemények. 2009/1. szám. 73–85. old. Saját szerk.

Az Osztrák–Magyar Monarchia szétzúzása következtében azonban a közép-európai országok – pusztán már méretükből fakadóan is – vesztek gazdasági súlyukból az elmúlt közel 120 évben. Egyedül Szlovákia javított két helyezést az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt reál GDP pozícióján. Románia 4 hellyel került hátrébb, míg Svédország 10 hellyel előrebb! (2. táblázat).

2. táblázat: A közép- és kelet-európai országok gazdasági súlyának változása, egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson, 1890

Table 2.: The change of Central and Eastern European countries' economic weight, based on purchasing power parity per capita at 1890

Országok	1890-es rangsor	2017-es rangsor	Változás
Románia	18	22	–4
Csehország	11	14	–3
Magyarország	15	18	–3
Horvátország	19	21	–2
Lengyelország	16	17	–1
Svájc	3	2	1
Hollandia	4	3	1
Szerbia	26	25	1
Szlovákia	17	15	2
Ausztria	9	7	2
Görögország	22	20	2
Finnország	13	9	4
Portugália	20	16	4
Oroszország	23	19	4
Norvégia	10	1	9
Svédország	14	4	10

Forrás: Brilliantmaps.com (2019): Europe in GDP per capita 1890. brilliantmaps.com. 2019. 04. 06. Megjegyzés: A félkövér betű a vizsgált KKE-országokat, a szürke háttér a Skandináv-országokat jelöli. A KKE-országok közé Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Horvátország és Románia tartozik jelen tanulmányban. A Skandináv-országok jelen esetben Finnországot, Svédországot és Norvégiát jelentik. Saját szerk.

A szürkével jelölt, skandináv országok relatív pozíciójának jelentős javulása mindenképp mintaként szolgálhat a KKE-országok számára is. Mindhárom ország ismert a magas színvonalú jóléti ellátásokról, ezen belül is az oktatás szerepe kiemelendő. Országspecifikus iparági tényezők is szerepet játszhatnak a skandináv államok sikerében: Finnország esetében a faipar, elektronikai ágazat (Nokia), valamint a hajógyártás; Svédországban meghatározó a vasérc és az erre épülő iparágak, mint a gépgyártás (Volvo és Scania), Norvégia pedig jelentős halászatának, vízierőmű-hálózatának, kőolajkészletének, valamint tengeri kereskedelmének köszönhetően tartozik Európa legmeghatározóbb gazdaságai közé.

A kormányzat közvetve és közvetlenül is tudja támogatni az olyan területeket, amelyek meghatározók a felzárkózás szempontjából, ezek bemutatására és meghatározására a későbbiekben részletesen kitérek.

2.2. KKE-országok individuális geopolitikai jelentősége napjainkban

A következő alfejezetben az egyes országok geopolitikai jelentőségét meghatározó tényezők vizsgálatára térek ki, mint országimázs, nagyvárosok helyzete, köz- és felsőoktatási, valamint az egyes országok vállalkozásainak, presztízsének európai rangsorokban betöltött helyezése.

2.2.1. Nagyvárosi régiók

Európa legjelentősebb városi régiót tekintve jól látható, hogy a KKE-térség országai közül egyedül Szlovákia fővárosa, Pozsony került be az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt GDP érték alapján, ráadásul az előkelő 4. helyet tudhatja magáénak (3. táblázat). A többi város jellemzően német területről (München, Ingolstadt, Düsseldorf, illetve Frankfurt), valamint a kék banán és az ahhoz közel elhelyezkedő perifériális zónából került ki (Luxembourg, Groningen; Párizs és Dublin).

A felsorolt tényezők alapján levonható az a következtetés, hogy a jól teljesítő nemzetgazdaságok háttérében jól teljesítő nagyvárosok, nagyvárosi térségek állnak.

3. táblázat: A 10 legnagyobb európai nagyvárosi régió egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt GDP alapján, népesség és terület adatokkal együtt, 2015
Table 3.: The rank of 10 biggest metropolitan region based on purchasing power parity per capita, with population and area at 2015

Nagyvárosi régió	Egy főre jutó vásárlóerő- paritáson számolt GDP (EUR)	Népesség (1000 fő)	Terület (km ²)
Luxembourg, Luxemburg*	75 000	558	2 595
München, Németország	59 000	2 827	5 501
Ingolstadt, Németország	59 000	477	2 848
Pozsony, Szlovákia	54 000	629	2 053
Düsseldorf, Németország	53 000	1 535	1 200
Dublin, Írország*	52 000	1 825	6 988
Frankfurt am Main, Németország	51 000	2 628	4 305
Párizs, Franciaország	51 000	12 111	12 070
Groningen, Hollandia	51 000	388	1 281
Stockholm, Svédország	51 000	2 215	7 153

Forrás: Eurostat.eu (2019a): Gross domestic product (GDP) at current market prices by metropolitan regions. eurostat.eu. 2019. 04. 07. Eurostat.eu (2019b): Average annual population to calculate regional GDP data by metropolitan regions. eurostat.eu. 2019. 04. 07. Eurostat.eu (2019c): Area of the regions by metropolitan regions. eurostat.eu. 2019. 04. 07. Megjegyzés: A *-jal jelölt országok esetében a dőlt adatok 2014-ből származnak. Saját szerk.

2.2.2. Vállalatok

A vállalatok terén is Európa legnagyobb gazdaságai, Németország és Franciaország dominálnak Svájc, Olaszország és – az Európai Uniót elhagyni szándékozó – Egyesült Királyság mellett.

Módszertani elemzések nélkül, megfigyelés alapján az a következtetés vonható le, hogy pozitív irányú sztochasztikus kapcsolat lehet az egy főre jutó (vásárlóerő-paritáson számolt reál) GDP alakulása és a felsőoktatási, valamint a vállalati rangsorban szereplő ismérvek alakulása között. Azaz kimagasló oktatási rendszerrel és erős vállalatokkal rendelkező ország hosszabb távon magasabb növekedési pályára és gyorsabb gazdasági felzárkózásra számíthat.

4. táblázat: A 10 legnagyobb európai vállalat árbevétele szerint, 2017
 Table 4.: The rank of 10 biggest companies based on revenues at 2017

Sorrend	Vállalat	Iparág	Bevétel (Mrd USD)	Székhely
1.	Volkswagen	Autóipar	260,2	Németország
2.	British Petroleum	Kőolaj és földgáz	244,6	Egyesült Királyság
3.	Glencore	Holding: kereskedelem, bányászat, mezőgazdaság	205,5	Svájc
4.	Daimler	Autóipar	185,2	Németország
5.	EXOR Group	Holding: autóipar, média, pénzügyi szolgáltatások, sport	161,7	Olaszország
6.	AXA	Pénzügyi szolgáltatások	149,5	Franciaország
7.	Total	Kőolaj és földgáz	149,1	Franciaország
8.	Trafigura	Energetika, nemesfém-kereskedelem	136,4	Svájc
9.	Allianz	Pénzügyi szolgáltatások	123,5	Németország
10.	BNP Paribas	Pénzügyi szolgáltatások	117,4	Franciaország

Forrás: Statista.com (2019): Largest European companies based on revenue in 2017 (in billion US dollars). statista.com. 2019. 04. 08. Saját szerk.

2.2.3. Építészet

A legmagasabb épületek sorrendjét vizsgálva egyértelmű az orosz dominancia (5. táblázat). Az európai kontinensen a 10 legmagasabb épületből jelenleg 7 Oroszországban található, abból 6 az orosz fővárosban, Moszkvában. A világ pénzügyi központja, London az 5. helyen, Európa egyik jelentős vallási központja, Isztambul a 8–9. helyet tudhatja magáénak.

A Wordatlas (2019) listája szerint az első nyugat-európai kontinentális épület Németországban, a 12. helyen található, míg Közép-Európából a 20 legnagyobb épület közé sem jutott be egy építmény sem, a 20–25. helyet tudhatja magáénak a varsói Tudomány és Kultúra Palotája.

5. táblázat: A 10 legnagyobb európai épület, 2018
Table 5.: The rank of 10 biggest european buildings at 2018

Sorrend	Épület	Helyszín	Magasság (láb)	Magasság (méter)	Átadás időpontja
1.	Lakhta Center	Szent Pétervár, Oroszország	1517	462,4	2018
2.	Federation Tower: East Tower	Moszkva, Oroszország	1226	373,7	2016
3.	OKO: South Tower	Moszkva, Oroszország	1162	354,2	2015
4.	Mercury City Tower	Moszkva, Oroszország	1112	338,9	2013
5.	The Shard	London, Egyesült Királyság	1017	310,0	2012
6.	Eurasia	Moszkva, Oroszország	1013	308,8	2014
7.	CoC: Moscow Tower	Moszkva, Oroszország	990	301,8	2010
8.	Skyland İstanbul (1, 2)	Isztambul, Törökország	932	284,1	2017
9.	Metropol İstanbul	Isztambul, Törökország	919	280,1	2017
10.	Naberezhnaya Tower C	Moszkva, Oroszország	881	268,5	2007

Forrás: Wordatlas.com (2019): Tallest Buildings In Europe. wordatlas.com. 2019. 04. 08. Saját szerk.

2.2.4. Köz- és felsőoktatás

A közoktatás vizsgálatára a PISA tesztek 2015-ös eredményeit használtam fel. A visegrádi országok közül egyedül Lengyelország az, aki 15 éves diákjai eredményei alapján beletartozik az iskolások matematikai, szövegértési és természettudományos képességei alapján az Európai Unió TOP 10-be (6. táblázat), a többi V4 ország nem.

A felsőoktatási rangsort nézve a helyzet sokkal kedvezőtlenebb. A QS World University Rankings 2019 szerint egyértelmű az Egyesült Királyság és Svájc dominanciája a legjobb 10 európai egyetemet tekintve, a TOP 20-ban francia, német és holland felsőoktatási intézmények megtalálhatók. Az első „V4 egyetem” a 139.!, a cseh Károly Egyetem, 175.!, a lengyel Varsói Egyetem, 201.!, a Szegedi Egyetem Magyarországról, 343.!, a Kassai Műszaki Egyetem.

6. táblázat: A 2015-ös PISA teszt eredmények, tudományterületek szerint, 2015
Table 6.: The results of PISA test, based on subjects at 2015

Matematika		Szövegértés		Természettudomány	
Ország	Pontszám	Ország	Pontszám	Ország	Pontszám
Észtország	520	Finnország	526	Észtország	534
Hollandia	512	Írország	521	Finnország	531
Dánia	511	Észtország	519	Szlovénia	513
Finnország	511	Németország	509	Egyesült Királyság	509
Szlovénia	510	Lengyel-ország	506	Németország	509
Belgium	507	Szlovénia	505	Hollandia	509
Németország	506	Hollandia	503	Írország	503
Lengyel-ország	504	Svédország	500	Belgium	502
Írország	504	Dánia	500	Dánia	502
Ausztria	497	Franciaország	499	Lengyelország	501
		Belgium	499	Portugália	501
OECD átlag	490	OECD átlag	493	OECD átlag	493

Forrás: Oecd.org (2019): OECD Skills Surveys. oecd.org. 2019. 04. 08. Saját szerk.

7. táblázat: A 10 legjobb európai egyetem, 2019
Table 7.: The rank of 10 best university of Europe at 2019

Európai rangsor	Egyetem	Ország	Világ rang-lista
1.	University of Oxford	Egyesült Királyság	5.
2.	University of Cambridge	Egyesült Királyság	6.
3.	ETH Zurich - Swiss Federal Institute of Technology	Svájc	7.
4.	Imperial College London	Egyesült Királyság	8.
5.	UCL	Egyesült Királyság	10.
6.	The University of Edinburgh	Egyesült Királyság	18.
7.	EPFL - Ecole Polytechnique Federale de Lausanne	Svájc	22.
8.	University of Manchester	Egyesült Királyság	29.
9.	King's College London	Egyesült Királyság	31.
10.	The London School of Economics and Political Science (LSE)	Egyesült Királyság	38.

Forrás: Topuniversities.com (2019): QS World University Rankings® 2019. topuniversities.com. 2019.04.08. Saját szerk.

2.2.5. Ország- és városimázs

Az országok és a városok imázsának mérésére a Bloom Consulting által kifejlesztett Digital Country és Digital City Indexeket használtam. Az országimázst tekintve a KKE-országok közül egy sem került be a TOP 10-be (8. táblázat), döntően az 1995 előtti Európai Unió tagországok, valamint Svájc, Oroszország és Törökország. A legjobban teljesítő ország a KKE-térségből Lengyelország volt a listában elfoglalt 13. hellyel.

8. táblázat: A 10 legjobb országimázssal rendelkező európai ország, 2017
Table 8.: The rank of 10 european countries with the best countryimage at 2017

Ország	Összesített rangsor	Export	Beruházás	Turizmus	Tehetség	Kiválóság
Egyesült Királyság	1	2	2	4	1	1
Németország	2	1	1	5	2	2
Spanyolország	3	4	4	1	3	4
Franciaország	4	5	3	3	4	3
Olaszország	5	3	5	2	5	5
Svájc	6	7	7	13	8	7
Írország	7	14	9	8	6	8
Törökország	8	8	8	6	19	20
Oroszország	9	6	6	19	12	19
Portugália	10	11	12	9	11	11

Forrás: Digitalcountryindex.com (2019): Digital Country Index '17.
digitalcountryindex.com. 2019. 04. 11. Saját szerk.

A városimázst tekintve kedvezőbb a helyzet. Az európai városok TOP 10-es rangsorába a KKE-térségből Csehország fővárosa, Prága került be, a 10. helyen (9. táblázat). Az első 10 helyet – az országokhoz hasonlóan – döntően nyugat- és dél-európai városok foglalják el, hazánk fővárosa, Budapest a 13. helyet foglalta el.

9. táblázat: A 10 legjobb városimázssal rendelkező európai város, 2017
Table 9.: The rank of 10 european cities with the best cityimage at 2017

Városok	Összesített rangsor	Beruházás	Turizmus	Tehetség
London, Egyesült Királyság	1	1	1	1
Barcelona, Spanyolország	2	4	2	2
Párizs, Franciaország	3	3	3	3
Berlin, Németország	4	2	6	4
Amszterdam, Hollandia	5	5	4	6
Róma, Olaszország	6	7	5	11
Dublin, Írország	7	12	12	5
Madrid, Spanyolország	8	8	8	8
Bécs, Ausztria	9	10	9	7
Prága, Csehország	10	27	7	16

Forrás: Digitalcityindex.com (2019): Digital City Index. digitalcityindex.com.
2019. 04. 11. Saját szerk.

3. Visegrád+ Együttműködés

3.1. A Visegrádi Együttműködéshez vezető út

A Visegrádi Együttműködés előzményének az 1335-ös visegrádi királytalálkozó tekinthető, ahol III. Kázmér lengyel, Luxemburgi János cseh és Károly Róbert magyar király új kereskedelmi útvonal kijelölésében, valamint katonai akciókról döntött Béccsel szemben. Az együttmű-

ködés az előbb említett országok között rövid ideig fennmaradt, de egészen az I. világháborúig nem éledt újjá.

Az I. világháborút követő területrendezés következtében a korábbi, a külső sokkokkal szemben hatékonyabban ellenálló egységes állam helyett 7 kis állam jött létre a Kárpát-medencében. Az 1929–1933-as nagy gazdasági világválság azonban egyik Trianon után létrejött országot sem hagyta sértetlenül. Eduard Beneš, csehszlovák külügyminiszter Ausztria–Csehszlovákia–Magyarország vámszövetségének létrehozását javasolta a válság hatásait ellensúlyozandóan, 1931-ben. Terveit általa feltételezett magas szintű francia politikai támogatásra alapozta (tévesen).¹

Ausztria hiányolta a nagyhatalmi – elsősorban Németország – részvételt és elvetette a csehszlovákokkal közös vámunió lehetőségét, ugyanakkor Magyarország, mint agrárország felé nyitott volt. Olaszország féltékenyen nézte az osztrák-magyar törekvéseket, felerősödött a Monarchia restaurációjához kapcsolódó féltelme, ezért az integrációt „Itália” bevonásával képzelték el. Az olaszok Jugoszlávia csatlakozását is ösztönözték. Németország kizárólag saját részvételével támogatta az elképzelést, s lényegében Csehszlovákia is.²

Az előző bekezdésekben ismertetett elképzelések közül végül egyik sem valósult meg. 1991-ben, a térségben végbement rendszerváltásokat követően Csehszlovákia, Lengyelország és Magyarország aláírta a Visegrádi Együttműködést, s Csehszlovákia kettéválásával létrejött a Visegrádi Négyek.

3.2. A híd nyugat és kelet, észak és dél között

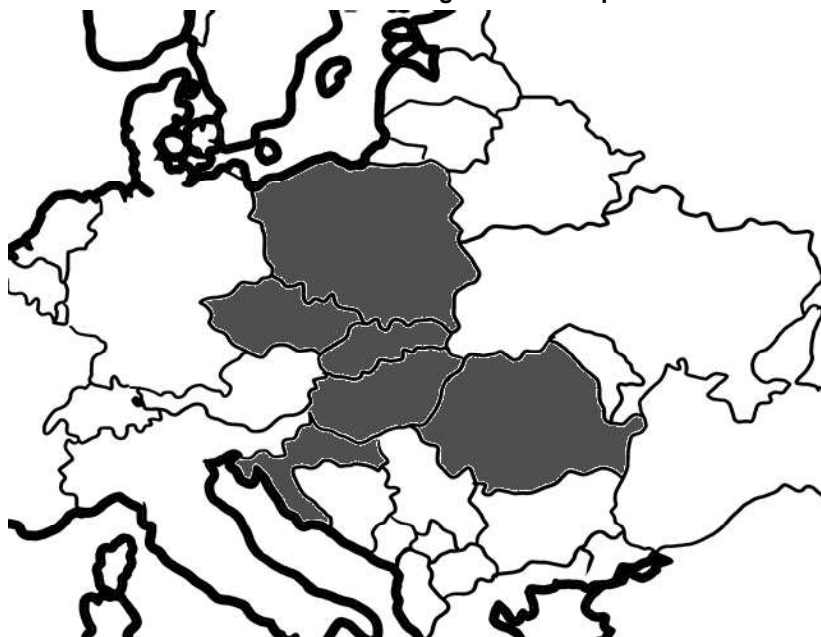
A Visegrádi Együttműködés céljának megvalósítására a kooperáció kiterjesztésének keretében nyílna valódi lehetőség. A Visegrád Plusz Együttműködés országai; Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Horvátország és Románia együttesen már releváns gazdasági súlyt képeznek Közép-és Kelet-Európában, valamint az Európai Unióban egyaránt.

Az említett 6 ország hermetikusan elválasztja egymástól Észak- és Dél-, Nyugat-, és Kelet-Európát. A híd szerepét tölt(het)i be Európa négy része és Ázsia között. A Visegrád Plusz országok partját három tenger mossa; északon a Balti-, délnyugaton az Adriai-, délkeleten a Fekete-tenger, ami tovább erősíti összekötő szerepét a többi kontinens, elsősorban Amerika és Afrika irányába (*1. ábra*).

A Visegrád Plusz „szövetség” pusztán a földrajzi elhelyezkedéséből adódóan is megkerülhetetlen geopolitikai tényezővé válhat. Ehhez azonban erőteljes közlekedési, energetikai, logisztikai infrastruktúra-fejleszt-

tés, valamint a szakpolitikai döntések és az erőforrások elosztásának optimális döntési szintjének meghatározása egyaránt szükséges. A releváns tényezők bemutatására a későbbiekben, statisztikai összehasonlító elemzések keretében kerül sor.

1. ábra: Visegrád Plusz Együttműködés országai
Chart 1.: Countries of Visegrad Plus Cooperation

Forrás: Marvorlagen-seite.de (2019): Térkép Európa színezésére és tervezésére. marvorlagen-seite.de. 2019. 04. 12. Saját szerk.

3.3. A Visegrád+ Együttműködés irányába mutató jelek

A migrációs válság 2015-ös csúcspontját³ követően a Visegrádi Együttműködés országai összezártak, a tömeges bevándorlást tekintve közös álláspontot fogalmaztak meg: mereven elutasítják azt.⁴ Talán ez (volt) a legerősebb centripetális erő a Visegrád Csoport országai között. A tömeges bevándorlás mellett további összetartó erőt jelentenek a közös infrastrukturális fejlesztések. A vasúthálózat fejlesztése terén pl. a Budapest–Pozsony–Brünn–Varsó gyorsvasút ötlete, a közúthálózati kapcsolatok színvonalának emelését illetően pedig többek között a Budapest–Miskolc–Kassa, Budapest–Debrecen–Nagyvárad, Budapest–Bóly–Eszék autópálya(szakasz) megépítése jelent(het) előrelépést.

A centripetális erők mellett sajnos centrifugális erők is jelen vannak a térségben, amelyek elsősorban történelmi okokra vezethetők vissza. Az általam javasolt Visegrád Plusz Együttműködés 6 országa közül 3 (Szlo-

vákia, Horvátország és Románia) részben vagy egészben a Magyar Királyság része képezte, így egy magyar-lengyel dominanciájú együttműködést nem feltétlenül néznének jó szemmel. Különösen igaz ez Románia esetében, amely feltehetően releváns befolyást követelne meg magának egy ilyen típusú együttműködés keretein belül, népességi, területi és gazdasági súlyára tekintettel.

3.4. A Visegrád+ Együttműködés geoökonómiai ereje

A Visegrád Plusz Együttműködés országai 2017-ben 1 104 217 millió euro bruttó hazai összterméket állítottak elő, amely 112 344 millió euróval haladja meg a Skandináv Államok összesített gazdasági teljesítményét, míg 127 182 millió euróval marad el a Benelux Államok kibocsátásától⁵. A Visegrád Plusz erőssorrendben mindössze a 6. legnagyobb gazdasági térsége az Európai Uniónak, 7,2 százalékkal járult hozzá az EU-28 gazdasági teljesítményéhez a térség 2017-ben (10. táblázat).

A Visegrád Plusz Együttműködés országai népesség szerint a 2. legnagyobbak (87,45 millió fő), 4,25 millió fővel haladják meg Németország népességét (83,2 millió fő).⁶ Terület nagysága szerint holtversenyben a 2., a Skandináv Államokkal együttesen (829 ezer km²)⁷ (10. táblázat).

Az előbb említett területi és népesség statisztikák egyértelműen alátámasztják a Visegrád Plusz Együttműködés regionális dominanciáját, ugyanakkor gazdasági súlya az Európai Unión belül jelentősen elmarad az általa birtokolt népesség és terület arányához képest (7,2% vs. 17,0% és 18,90%, 3. táblázat).

A Visegrád Plusz Együttműködés erejének egyik korlátját a demográfiai kilátásai jelentik. 2050-re lakossága a jelenlegi 87,45 millió főről (2017-es adat) 80, 2080-ra pedig 70 millió körülire csökkenhet, az EU-28-on belüli aránya pedig a jelenlegi 17 százalékról 2050-re 15, 2080-ra pedig 13,5 százalékra csökkenne⁸. A negatív demográfiai trend megállításhoz összeurópai demográfiai fordulatra van szükség!

A népesedési trendforduló mellett a hazai kis- és középvállalati szektor kiemelt támogatása, továbbá az egyetem és a nagyvállalatok pozíciójának további erősítése szükséges. A MOL vagy az OTP Bank már most szinte majdnem mindegyik kelet-közép-európai országban jelen van, más iparágakban (gyógyszeripar, közlekedés) a sikeres nemzeti vállalatok (Richter, Credo) határokon átnyúló terjeszkedésére lenne szükség. Emellett az egyes országok a költségvetési kiadásaik révén is tudják támogatni a magasabb növekedést és a sikeres gazdasági felzárkózást. Ennek tárgyalására a következő fejezetben térek ki részletesebben.

10. táblázat: Visegrád Plusz gazdasági ereje, népessége, területe térségi összehasonlításban, az Európai Unió megadott paraméterének százalékában, 2017
Table 10.: The economic power, population and area of Visegrad Plus in regional comparison, compared to the appropriate data of European Union at 2017

Országok/térségek	Bruttó hazai össztermék	Népesség	Terület
Németország	21,3%	16,2%	8,2%
Periféria-országok	21,2%	25,0%	23,5%
Egyesült Királyság	15,2%	12,9%	5,6%
Franciaország	14,9%	13,1%	12,5%
Benelux Államok	8,0%	5,7%	1,7%
Visegrád Plusz Együttműködés	7,2%	17,0%	18,9%
Skandináv-országok	6,5%	4,2%	18,9%
Ausztria	2,4%	1,7%	1,9%
Írország	1,9%	0,9%	1,6%
Balti Államok	0,6%	1,2%	4,0%
További országok	0,8%	2,0%	3,2%
Európai Unió	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: Eurostat.eu (2019d): GDP and main components (output, expenditure and income). eurostat.eu. 2019. 03. 23. Eurostat.eu (2019e): Population on 1st January by age, sex and type of projection. 2019. 03. 23. Indexmundi.com (2019): Surface area (sq. km) – Country Ranking – Europe. indexmundi.com. 2019. 04. 05.

Megjegyzés: A Periféria-országok közé Spanyolországot, Portugáliát, Olaszországot és Görögországot soroltam. A Visegrád Plusz Együttműködés országai közé Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Horvátország és Románia tartozik. A Skandináv-országok jelen esetben Finnországot, Svédországot és Dániát jelentik. A további országok Bulgária, Szlovénia, Málta és Ciprus csoportja. Saját szerk.

4. Kitérési lehetőségek

4.1. Infrastruktúra

A gazdasági fejlettséget tekintve Csehország önmagában a 15. helyet foglalja el az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt GDP-t tekintve. Az első 10 helyezést skandináv és nyugat-európai országok foglalják el. A repülőterek számát tekintve a dél-európai országok is benne vannak az első 10-ben, ez a turisztikai szerepükkel is magyarázható.

Az autópályák esetében összetettebb a kép. A Visegrád+ országok közül Horvátország bejutott a TOP-10-be. A vasúthálózatot tekintve – részben az Osztrák–Magyar Monarchia – öröksége miatt, a V4 országok kedvező helyzetben vannak, ugyanakkor ez még nem jelenti azt, hogy a vasúti pályák állapotát és a gyorsvasúti pályák minőségét tekintve hasonlóan jó helyezést érnének el. (Adathiány miatt ilyen típusú elemzések nem voltak elvégezhetőek.)

11. táblázat: A 10 legfejlettebb gazdasággal és infrastruktúrával rendelkező ország, 2017

Table 11.: The rank of 10 most economically and infrastructurally developed countries at 2017

Gazdasági fejlettség		Repülőterek (2016)		Autópályák		Villamosított vasútvonalak	
Országok	GDP/ fő PPS	Országok	Db	Országok	km/ 1000 km ²	Országok	km/ 1000 km ²
Luxembourg	75 900	Francia- ország	62	Hollandia	66,4	Luxemburg	101,2
Irország	54 300	Egyesült Kir.	43	Luxemburg	62,2	Belgium	98,4
Dánia	38 400	Német- ország	41	Belgium	57,7	Magyar- ország	59,2
Hollandia	38 400	Spanyol- ország	38	Szlovénia	38,6	Németország	58,0
Ausztria	38 100	Olaszország	35	Németország	36,4	Hollandia	55,6
Németország	37 100	Görög- ország	34	Portugália	33,2	Ausztria	47,1
Svédország	36 300	Svédország	30	Spanyol- ország	30,7	Csehország	41,0
Belgium	35 000	Finnország	17	Dánia	30,5	Olaszország	39,9
Finnország	32 700	Portugália	13	Ciprus	27,8	Lengyel- ország	37,9
Egyesült Kir.	31 600	Lengyel- ország	12	Horvát- ország	23,1	Szlovákia	32,4

Forrás: Eurostat.eu (2019f): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. 2019. 04. 14. Eurostat.eu (2019g): Number of commercial airports (with more than 15,000 passenger units per year). 2019. 04. 14. Eurostat.eu (2019h): Length of motorways and e-roads. 2019.04.14. Eurostat.eu (2019i): Railway transport – length of electrified lines, by type of current. 2019. 04. 14. Saját szerk.

4.2. Megújuló energiaforrások

Marius-Corneliu et al. (2018) általános autoregresszív osztott késleltetésű (ARDL) modellt használtak a megújuló energiaforrások GDP-re gyakorolt hatásának vizsgálata során. A GDP-t a megújuló energiafelhasználás függvényében fejezték ki, illetve fordítva is elvégezték az elemzéseket. Minden szokásos szignifikancia-szinten⁹ relevánsnak találták a megújuló energiafelhasználás a GDP szempontjából és fordítva. Egészen pontosan: a megújuló energiafogyasztás 1 százalékpontos emelkedése 0,66 százalékponttal növeli a GDP-t ceteris paribus – minden egyéb tényező változatlansága mellett. A GDP 1 százalékpontos emelkedése pedig az alternatív energiaforrások iránti érdeklődés növekedésével jár, ami a megújuló energiafogyasztás 0,32 százalékpontos emelkedésével jár együtt.

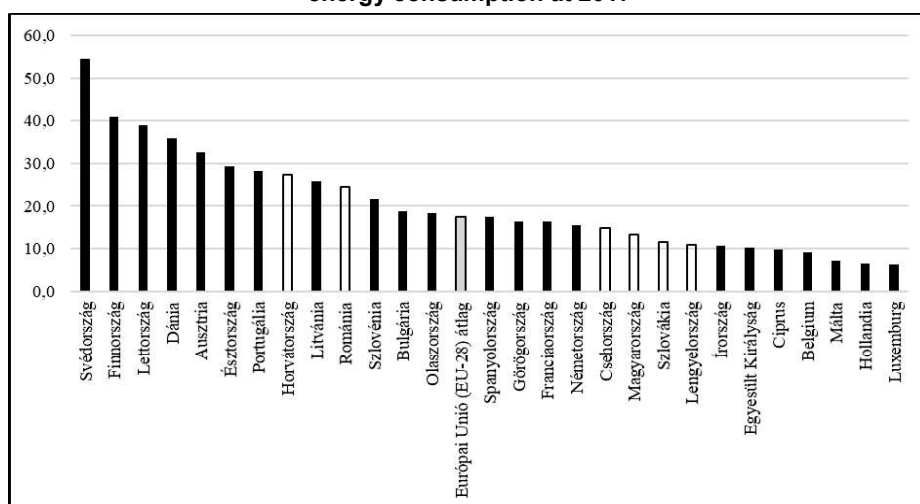
Ugyanakkor hosszú távon kointegrációs folyamatra figyelmeztettek, ami azt jelenti, hogy a két idősor együtt mozgása közötti ok-okozati összefüggés irányát nem tudjuk meghatározni, rövid periódusra vonatko-

zóan viszont igen. Rövid távon a megújuló energiaforrások beruházási költségei miatt a gazdasági növekedés átmenetileg csökken a modell szerint, Magyarország esetében nem értelmezhető pontosan a kapott érték hiányosságok miatt. A térség országai közül egyedül Magyarország esetében nem beszélhetünk rövid távon Granger-okságról.¹⁰

Magyarország teljes bruttó végső energiafelhasználásának 13 százalékat állítja elő megújuló energiaforrások alkalmazásával. Szlovákia és Lengyelország esetén ez az arányszám 11, Csehországban 15 százalék. Meglepő, de a Visegrádi Együttműködésbe további partnerként bevonandó Románia energiaszükségletének 24, Horvátország pedig 27 százalékat fedezi nem-fosszilis energiából. Az élen a skandináv államok, valamint – számomra meglepő módon – a szintén 2004. május 1-én EU taggá vált Lettország állnak (2. ábra).

2. ábra: Megújuló energiaforrásokból származó energiaa bruttó végső energiafogyasztás arányában, 2017 (százalék)

Chart 2.: Share of energy from renewable sources as a percentage of gross final energy consumption at 2017

Forrás: Eurostat.eu (2019j): Share of energy from renewable sources, eurostat.eu. 2019. 04. 02. Saját szerk.

Az ábra alapján megállapítható, hogy még bőven van mozgástér a megújuló energiaforrások részarányának növelésére a Visegrád Plusz országok esetében. Marius-Corneliu et al. (2018) kutatási eredményei szerint pedig ez jelentős növekedési hatást is eredményezne.

4.3. Külkereskedelem

4.3.1. A Visegrád+ Együttműködés és legfontosabb partnere, Németország

Németország és a kelet-és közép-európai országok közötti munkamegosztás erős történelmi gyökerekből táplálkozik. Értékrendileg, történelmileg, kulturálisan és gazdasági téren is szorosan kapcsolódnak egymáshoz, leszámítva a hidegháborús éveket.¹¹

A KKE-térségből a Visegrádi Együttműködés országai kulcsfontosságúak: Magyarországon, Csehországban és Lengyelországban vannak jelentősebb német befektetések.¹² Mindhárman meghatározó autóipari beszállítók (Csehország: Volkswagen, Magyarország: Audi, Mercedes, BMW – folyamatban), de a telekommunikáció (Magyarország: Deutsche Telekom) és a vegyipar (Lengyelország: Henkel) is domináns.¹³

4.3.2. Keleti nyitás

Alapkérdés az, hogy mit tekintünk keleti nyitásnak. Ha ide tartozóként definiáljuk az európai volt szocialista partnereket (EU-12, Nyugat-Balkán, Ukrajna és Oroszország), valamint Törökország statisztikáit is a többi földrészen kívül, akkor megállapítható, hogy 2001 és 2012 között – miközben a magyar export megközelítőleg két és félszeresére nőtt – ezekben a viszonylatokban az átlagot többszörösen meghaladó növekedés volt megfigyelhető, mind az összes, mind a magyar többségi tulajdonú cégek exportja esetében. Többszörös szorzó mérhető ezen kívül Ázsiánál, Afrikánál vagy Amerikánál is.¹⁴

A keletre irányuló (kínai, orosz, ázsiai) export felfutásában az országok sajátos gazdaságpolitikai sikere húzódik meg: az állam meghatározó szerepet tölt be a gazdaság és a társadalom különböző alrendszerének szabályozásában, működtetésében, ennek köszönhető, hogy ezen országokat a Nagy Pénzügyi Válság (NPV) alig sújtotta.

Keleti nyitásról nem csak az EU-n kívül, de az EU-n belül is beszélhetünk, hiszen 2001-ről 2011-re Becsey (2014) számításai szerint 10 százalékról 22 százalékra nőtt a keleti EU-tagországokba irányába történő export a kis-és középvállalkozások (kkv) esetében, Becsey (2014) 2. táblázata 2012-re további növekedést mutat (26 százalékra). A magyar többségi tulajdonú vállalati exportban a kkv-k esetében ennél is magasabb az export részesedése: a 2001-es 13 százalékról 2011-ben 36 százalékra növekedett,¹⁵ közel megháromszorozódott.

5. Panelökonometriai vizsgálatok

5.1. Módszertan

Első körben egyszerű, összehasonlító statisztikai elemzést végeztem a költségvetési kiadások és bevételek GDP-arányos összetételére vonatkozóan. A vizsgálathoz olyan 4 országot választottam ki, amely úgy gondolom, hogy jól reprezentálhat egy-egy országcsoporthoz.¹⁶ Az összehasonlító elemzést követően panelökonometriai vizsgálatokat végeztem, hogy meghatározhassam, az Európai Unió tagországai esetében milyen adóbevételi és költségvetési kiadási struktúra az, amely leginkább támogatja a gazdasági növekedést, s ezáltal a felzárkózást, az egyes tagországok közötti különbségek csökkenését.

5.2. Összehasonlító elemzések

A kormányzati kiadások funkciók szerinti osztályozásának főcsoportjai szerinti GDP arányos kiadási szintet a 11. táblázat tartalmazza sikeres felzárkózási, növekedési időszakokat felmutató országok esetében. Az elmélet szerint hazánk esetében az általános közszolgáltatásokra, gazdasági ügyekre, ingatlanberuházásokra és településfejlesztésre fordított magasabb GDP-arányos kiadási arány – a többi vizsgált országhoz képest – ceteris paribus magasabb növekedéssel, tehát gyorsabb felzárkózással kellene, hogy társuljon, ugyanakkor az egészségügyi kiadások alacsonyabb szintje mérsékelheti ezt.

11. táblázat: A kormányzati kiadások funkciók szerinti osztályozásának főcsoportjai, a GDP százalékában, 2016

Table 11.: The main groups of government expenditure's classification by function, as a percentage of GDP at 2016

Kiadási főcsoportok	Országok			
	Németország	Spanyolország	Magyarország	Svédország
Általános közszolgáltatások	5,8	6,1	7,9	6,6
Védelem	1,0	1,0	0,7	1,2
Közbiztonság	1,6	1,9	2,3	1,3
Gazdasági ügyek	3,1	3,9	7,1	4,2
Környezetvédelem	0,6	0,8	0,5	0,3
Lakásügyek és településfejlesztési ügyek	0,4	0,4	0,8	0,7
Egészségügy	7,2	6,1	4,8	6,9
Szabadidő, kulturális és vallásügyek	1,0	1,1	3,3	1,1
Oktatás	4,2	4,0	4,9	6,7
Szociális védelem	19,3	16,9	14,3	20,7
Összesen	44,2	42,2	46,7	49,7

Forrás: Eurostat.eu (2019k): General government expenditure by function (COFOG). eurostat.eu. 2019. 02. 18. Saját szerk.

A bevételeket tekintve a belföldi termékeket és szolgáltatásokat sújtó adók azok, amelyek nem rendelkeznek torzító hatással. A 4. táblázatban, az előbbi típusból származó adóbevételek a termékekre és importra kivetett adók típusban találhatók meg, a belföldi termékeket sújtó adók képezik a fő részét ennek a csoportnak. A magyarországi GDP arányos termékadóbevételek mértékét a svéd haladja meg egyedül, ami azt jelenti, hogy a magyar adórendszer növekedésbarát.

12. táblázat. A kormányzati adó-és járulékbévételek főbb típusai, a GDP százalékában, 2016

Table 12.: The main types of government tax and contribution revenues as a percentage of GDP at 2016

Adó- és járuléktípusok	Országok			
	Német-ország	Spanyol-ország	Magyar-ország	Svéd-ország
Termékekre és importra kivetett adók	10,6	11,6	18,1	22,5
Jövedelmi és vagyoni típusú adók	12,6	9,9	7,4	18,8
Tőkejövedelmet terhelő adók	0,2	0,6	0,0	0,0
Szociális hozzájárulás (nettó módon)	16,6	12,2	13,6	3,3
Adó- és járulékbévételek összesen	40,0	33,9	39,2	44,6

Forrás: Eurostat.eu (2019): Main national accounts tax aggregates. eurostat.eu. 2019.02.18. Saját szerk.

5.3. Panelelemzések

Első körben a költségvetés kiadások szerkezete, valamint annak GDP-arányos mértéke és az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP közötti kapcsolatot vizsgáltam (3. ábra), Backward modellszelekciós eljárással, a változók relevanciáját az általános, 5 százalékos szignifikancia szinten választottam meg.

A modell szerint a KKE-11 országok¹⁷ esetében az EU-15 országokhoz¹⁸ történő felzárkózás szempontjából az általános közszolgáltatások, védelem, közrend és közbiztonság, valamint a lakás- és területfejlesztésre fordított kiadások negatív, a környezetvédelem, egészségügy, szabadidő, kulturális és vallási tevékenység, valamint a szociális védelem pozitív hatással rendelkeznek.

A modell korrigált többszörös determinációs együtthatójának értéke 74,8 százalék, ami azt jelenti, hogy a modellben feltüntetett tényezők együttesen 74,8 százalékban magyarázzak az egy főre jutó vásárlóerő-paritáson számolt GDP EU-15 országokhoz viszonyított varianciájának alakulását. Annyit azonban hozzá kell tenni, hogy a modellben a kons-

tans tag értéke relatíve magas, ami arra utal, hogy más tényezők is relevánsak lehetnek a konvergencia szempontjából.

3. ábra: A felzárkózást befolyásoló költségvetési kiadások, KKE-11 országok, 2001–2016

Chart 3.: Catching up supportive budgetary expenditures, CEE-11 countries, 2001–2016

Source	SS	df	MS	Number of obs =	176
Model	25396.3531	8	3174.54414	F(8, 167) =	65.93
Residual	8040.64123	167	48.1475523	Prob > F =	0.0000
				R-squared =	0.7595
				Adj R-squared =	0.7480
Total	33436.9943	175	191.068539	Root MSE =	6.9388

GDP_PPP_C~15	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
GENPUBSERV	-1.627073	.3592142	-4.53	0.000	-2.33626 - .9178872
DEF	-5.529169	1.396968	-3.96	0.000	-8.287163 -2.771176
PUBLORD	-13.91541	1.986967	-7.00	0.000	-17.83822 -9.992595
ENVIPROT	6.482373	2.168499	2.99	0.003	2.201169 10.76358
HOUSING	-3.358267	1.346265	-2.49	0.014	-6.016159 -.7003756
HEALTH	4.551997	.5217053	8.73	0.000	3.522009 5.581985
RECR	7.716183	1.213994	6.36	0.000	5.31943 10.11294
SOCPROT	1.119829	.2697757	4.15	0.000	.5872189 1.65244
_cons	49.72017	6.337454	7.85	0.000	37.20832 62.23202

Forrás: Eurostat.eu (2019k): General government expenditure by function (COFOG). eurostat.eu. 2019.02.18. Eurostat.eu (2019m): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. eurostat.eu. 2019. 02. 19. Saját elemzés.

Amennyiben a kiadási szint és az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt, EU-15-höz viszonyított GDP-értéket vizsgáljuk kizárólag, a korrigált R^2 értéke 14,6 százalék, tehát gyenge magyarázó erővel rendelkező modellt kapunk.

A bevételeket tekintve szintén Backward szelekciós eljárást alkalmaztam. 5 százalékos szignifikancia szinten két változó maradt releváns: a szociális hozzájárulás (nettó módon), valamint a tőkejövedelmet terhelő adó (4. ábra). Ez utóbbi előjele logikus, hiszen, ha valamit adóztatnak, akkor az lassíthatja a felzárkózási folyamatot. A korrigált R^2 értéke 42,6 százalék, míg az adóbevételek szintje és az egy főre jutó, PPP-alapú reál GDP között 16,3 százalék.

4. ábra. A felzárkózást befolyásoló adóbevételek, KKE-11 országok, 2001–2016
Chart 4.: Catching up supportive budgetary revenues, CEE-11 countries, 2001–2016

Source	SS	df	MS	Number of obs = 176		
Model	14457.8792	2	7228.93959	F(2, 173) = 65.89		
Residual	18979.1151	173	109.705868	Prob > F = 0.0000		
				R-squared = 0.4324		
				Adj R-squared = 0.4258		
Total	33436.9943	175	191.068539	Root MSE = 10.474		

GDP_PPP_CA~15	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]	
NET_SOC_CONTR	3.395993	.3502932	9.69	0.000	2.704594	4.087392
CAP_TAX	-21.68542	9.969613	-2.18	0.031	-41.36315	-2.007681
_cons	16.67974	4.254921	3.92	0.000	8.281497	25.07798

Forrás: Eurostat.eu (2019l): Main national accounts tax aggregates. eurostat.eu. 2019.02.18. Eurostat.eu (2019m): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. eurostat.eu. 2019. 02. 19. Saját elemzés.

További vizsgálatok részét képezte a költségvetés egyenlege és a felzárkózás, valamint az időszak elején fennálló államadósság szint és a konvergencia közötti kapcsolat vizsgálata.¹⁹ Előbbi nem bizonyult szignifikánsnak a szokásos szignifikancia szinteken, utóbbi viszont 5 és 10 százalékos érték mellett annak bizonyult, igaz rendkívül alacsony (3,1 százalékos) magyarázó erő mellett, nagyon gyenge pozitív irányú kapcsolatot mutatva.

6. Konklúzió

Egy 6 országból álló, kibővített Visegrád Plusz Együttműködés keretei között Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Horvátország és Románia népességét, területét, illetve szárazföldi és vízi megközelíthetőségét tekintve együttesen, „szövetségben” regionális hegemonná válhatna, azonban az Európai Unióhoz viszonyított gazdasági ereje még mindig jelentősen elmaradna az EU-28 népessége és területe arányszámához képest.

Bár a politikai és gazdasági érdekek egyértelműen a Visegrádi Együttműködés kibővítésének irányába mutatnak, a közös történelmi múlt hátrány is lehet: Horvátország egésze, Románia nagy része a Magyar Királyság területi egységét képezte, különösen utóbbiban vannak ellenérzések a magyarsággal szemben. Pedig a gyorsabb reálgazdasági konvergencia szempontjából nélkülözhetetlen a közös infrastrukturális háttér megteremtése, erős oktatási rendszer és vállalati szektor létesítése, a fővárosok mellett erős regionális gazdasági központok létrejötte, továbbá a megújuló energiaforrások térnyerésének támogatása. Mindezekhez pedig minél széleskörűbb együttműködés kialakítása szükséges.

A panelökonometriai vizsgálatok eredményei azt mutatják, hogy a környezetvédelemre, egészségügyre, szabadidő, kulturális és vallási tevékenységre, valamint a szociális védelemre fordított kiadások relevánsak a konvergencia szempontjából. A bevételek kapcsán a belföldi termékeket és szolgáltatásokat terhelő adók – statisztikai értelemben – nem voltak relevánsak, míg a szociális hozzájárulás (nettó módon), valamint a tőkejövedelmet terhelő adók GDP-arányos szintje igen. A hazai adórendszerrel mindezek alapján elmondható, hogy növekedésbarát; hiszen a tőkejövedelmeket terelő adók szintje rendkívül alacsony ma Magyarországon. A hazai adórendszer tehát mintaként is szolgálhat a sikeres felzárkózási pályát követni szándékozó országok számára.

JEGYZETEK/NOTES

1. Diószegi László (1987): Beneš terve Csehszlovákia, Ausztria és Magyarország gazdasági együttműködésére. In: Juhász Gyula (szerk.): Évkönyv 1987. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet. Budapest. 47–57. old.
2. Diószegi (1987).
3. Europa.eu (2018): Az Unió migrációs politikája. 2018. 12. 14. URL: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/migratory-pressures>. Letöltés ideje: 2018. 12. 14.
4. Szalai Máté–Csornai Zsuzsanna–Garai Nikolett (2017): V4 Migration Policy: Conflicting Narratives and Interpretative Frameworks. 2017. 12. 29. https://www.cidob.org/content/download/65934/2018784/version/7/file/19-30_M%C3%81T%C3%89%20SZALAI%2C%20ZSUZSANNA%20CSORNAI%20AND%20NIKOLETT%20GARAI.pdf. Letöltés ideje: 2017. 12. 29.
5. Eurostat.eu (2019d): GDP and main components (output, expenditure and income). eurostat.eu. 2019. 03. 23. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 03. 23.
6. Eurostat.eu (2019e): Population on 1st January by age, sex and type of projection. 2019. 03. 23. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=proj_15npms&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 03. 23.
7. Indexmundi.com (2019): Surface area (sq. km) – Country Ranking – Europe. indexmundi.com. 2019. 04. 05. URL: <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/AG.SRF.TOTL.K2/rankings/europe>. Letöltés ideje: 2019. 04. 05.
8. Eurostat.eu (2019d).
9. Szokásos szignifikancia-szint: 1, 5 és 10%. A regressziós béták értelmezése hibás a 2018-as tanulmányban.
10. Marius-Corneliu Marinaş–Marin Dinu–Aura-Gabriela Socol–Cristian Socol (2018): Renewable energy consumption and economic growth. Causality relationship in Central and Eastern European countries. 2019. 04. 15. URL:

- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6175504>. Letöltés ideje: 2019. 04. 15.
11. Erdei Balázs (2019): Az Európai Unió keleti bővítése francia szemszögből. 2019. 04. 15. URL: <http://mek.oszk.hu/01400/01458/01458.pdf>. Letöltés ideje: 2019. 04. 15.
 12. Juhász Krisztina (2016): A német vállalatok terjeszkedésének földrajzi jellemzői – Magyarország, mint célterület. Tér és Társadalom. 2016/3. szám. 63–80. old.
 13. Erdei (2019).
 14. Becsey Zsolt (2014): A keleti nyitás súlya a magyar gazdaságban. 2019. 04. 15. URL: <https://polgariszemle.hu/archivum/87-2014-marcius-10-evfolyam-1-2-szam/tudomanyos-muhelyek/594-a-keleti-nyitas-sulya-a-magyar-kulgazdasagban>. Letöltés ideje: 2019. 04. 15.
 15. Becsey (2014).
 16. Országcsoportok: Németország a mag, Spanyolország a mediterrán, Magyarország a volt szocialista, Svédország pedig a skandináv országok csoportját képviselheti.
 17. KKE-11: Bulgária, Csehország, Észtország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia.
 18. EU-15: Ausztria, Belgium, Dánia, Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország
 19. Eurostat.eu (2019m): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. eurostat.eu. 2019. 02. 19. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_ppp_ind&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 02. 19. Eurostat.eu (2019n): Government deficit/surplus, debt and associated data. eurostat.eu. 2019. 02. 19. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10dd_edpt1&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 02. 19.

FELHASZNÁLT IRODALOM/REFERENCES

- Becsey Zsolt (2014): A keleti nyitás súlya a magyar gazdaságban. 2019. 04. 15. URL: <https://polgariszemle.hu/archivum/87-2014-marcius-10-evfolyam-1-2-szam/tudomanyos-muhelyek/594-a-keleti-nyitas-sulya-a-magyar-kulgazdasagban>. Letöltés ideje: 2019. 04. 15.
- Brilliantmaps.com (2019): Europe in GDP per capita 1890. brilliantmaps.com. 2019. 04. 06. URL: <https://brilliantmaps.com/europe-in-gdp-per-capita-1890>. Letöltés ideje: 2019. 04. 06.
- Digitalcityindex.com (2019): Digital City Index '17. digitalcityindex.com. 2019. 04. 11. URL.: <https://www.digitalcityindex.com/city-index-results>. Letöltés ideje: 2019. 04. 11.
- Digitalcountryindex.com (2019): Digital Country Index '17. digitalcountryindex.com. 2019. 04. 11. URL.: <https://www.digitalcountryindex.com/resultscontinent.php?continente=4>. Letöltés ideje: 2019. 04. 11.

- Diószegi László (1987): Beneš terve Csehszlovákia, Ausztria és Magyarország gazdasági együttműködésére. In: Juhász Gyula (szerk.): Évkönyv 1987. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet. Budapest. 47–57. old.
- Erdei Balázs (2019): Az Európai Unió keleti bővítése francia szemszögből. 2019. 04. 15. URL: <http://mek.oszk.hu/01400/01458/01458.pdf>. Letöltés ideje: 2019. 04. 15.
- Europa.eu (2018): Az Unió migrációs politikája. 2018. 12. 14. URL: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/migratory-pressures>. Letöltés ideje: 2018. 12. 14.
- Eurostat.eu (2019a): Gross domestic product (GDP) at current market prices by metropolitan regions. eurostat.eu. 2019. 04. 07. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=met_10r_3gdp&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 07.
- Eurostat.eu (2019b): Average annual population to calculate regional GDP data by metropolitan regions. eurostat.eu. URL: 2019. 04. 07. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=met_10r_3pgdp&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 07.
- Eurostat.eu (2019c): Area of the regions by metropolitan regions. eurostat.eu. 2019. 04. 07. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=met_d3area&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 07.
- Eurostat.eu (2019d): GDP and main components (output, expenditure and income). eurostat.eu. 2019. 03. 23. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_gdp&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 03. 23.
- Eurostat.eu (2019e): Population on 1st January by age, sex and type of projection. 2019. 03. 23. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=proj_15npms&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 03. 23.
- Eurostat.eu (2019f): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. 2019. 04. 14. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_ppp_ind&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 14.
- Eurostat.eu (2019g): Number of commercial airports (with more than 15,000 passenger units per year). 2019. 04. 14. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=avia_if_arp&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 14.
- Eurostat.eu (2019h): Length of motorways and e-roads. 2019. 04. 14. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=road_if_motorwa&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 14.
- Eurostat.eu (2019i): Railway transport – length of electrified lines, by type of current. 2019. 04. 14. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=rail_if_electri&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 14.
- Eurostat.eu (2019j): Share of energy from renewable sources, eurostat.eu. 2019. 04. 02. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nrg_ind_ren&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 04. 02.

- Eurostat.eu (2019k): General government expenditure by function (COFOG). eurostat.eu. 2019. 02. 18. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10a_exp&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 02. 18.
- Eurostat.eu (2019l): Main national accounts tax aggregates. eurostat.eu. 2019. 02. 18. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10a_taxag&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 02. 18.
- Eurostat.eu (2019m): Purchasing power parities (PPPs), price level indices and real expenditures for ESA 2010 aggregates. eurostat.eu. 2019. 02. 19. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=prc_ppp_ind&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 02. 19.
- Eurostat.eu (2019n): Government deficit/surplus, debt and associated data. eurostat.eu. 2019. 02. 19. URL: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10dd_edpt1&lang=en. Letöltés ideje: 2019. 02. 19.
- Hajdú Zoltán (2009): Az Osztrák–Magyar Monarchia: a geopolitikai kényszerből a világpolitikai feleslegességig. Közép-Európai Közlemények. 2009/1. szám. 73–85. old.
- Indexmundi.com (2019): Surface area (sq. km) – Country Ranking – Europe. indexmundi.com. 2019. 04. 05. URL: <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/AG.SRF.TOTL.K2/rankings/europe>. Letöltés ideje: 2019. 04. 05.
- Juhász Krisztina (2016): A német vállalatok terjeszkedésének földrajzi jellemzői – Magyarország, mint célterület. Tér és Társadalom. 2016/3. szám. 63–80. old.
- Marius-Corneliu Marinaş–Marin Dinu–Aura-Gabriela Socol–Cristian Socol (2018): Renewable energy consumption and economic growth. Causality relationship in Central and Eastern European countries. 2019. 04. 15. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6175504>. Letöltés ideje: 2019. 04. 15.
- Marvorlagen-seite.de (2019): Térkép Európa színezésére és tervezésére. marvorlagen-seite.de. 2019. 04. 12. URL: <https://malvorlagen-seite.de/hu/t%C3%A9rk%C3%A9p-Eur%C3%B3pa/>. Letöltés ideje: 2019. 04. 12.
- Oecd.org (2019): OECD Skills Surveys. oecd.org. 2019. 04. 08. URL.: <http://pisadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa>. Letöltés ideje: 2019. 04. 08.
- Statista.com (2019): Largest European companies based on revenue in 2017 (in billion US dollars). statista.com. 2019. 04. 08. URL: <https://www.statista.com/statistics/973337/largest-european-based-revenue>. Letöltés ideje: 2019. 04. 08.
- Szalai Máté–Csornai Zsuzsanna–Garai Nikolett (2017): V4 Migration Policy: Conflicting Narratives and Interpretative Frameworks. 2017. 12. 29. https://www.cidob.org/content/download/65934/2018784/version/7/file/19-30_M%C3%81T%C3%89%20SZALAI%2C%20ZSUZSANNA%20CSORNAI%20AND%20NIKOLETT%20GARAI.pdf. Letöltés ideje: 2017. 12. 29.
- Topuniversities.com (2019): QS World University Rankings® 2019. topuniversities.com. 2019. 04. 08. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2019>. Letöltés ideje: 2019. 04. 08.
- Wordatlas.com (2019): Tallest Buildings In Europe. wordatlas.com. 2019. 04. 08. URL: <https://www.wordatlas.com/articles/tallest-buildings-in-europe.html>. Letöltés ideje: 2019. 04. 08.